

rejet 3 E 29 176 20

GLEDALIŠKI LIST

Narodnega gledališča v Ljubljani

1939-40

DRAMA

3 F. LANGER:
ŠTEVILKA DVAINSEDEMDESETA

Din 2-50

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI
1939/40 DRAMA Štev. 3

FR. LANGER:

ŠTEVILKA 72

PREMIERA 3. OKTOBRA 1939

Obiskovalec našega gledališča po vojni ima vso možnost v svojem spominu pregledati pot češkega pisatelja Františka Langerja, kolikor se kaže v njegovi dramski tvorbi. Najprej nas je opozoril nase s svojo sveže humorno in lahko socialno poudarjeno komedijo »Kamela skozi uho šivanke«, ki ima do danes izmed vseh njegovih odrskih del najtrajnejši uspeh. Nato je nastopil s psihološko problematično dramo »Periferija«, ki je nastala pod vplivom Dostojevskega, Tolstoja in kasnejših ruskih pisateljev. Periferija pa mu je dala snov še za naslednjo igro, za novodobno romantično komedijo »Izpreobrnitev Ferda Pištore« s tipičnimi povojnimi motivi, kakor sta brezposelnost in »Armada spasa«. V zadnjih letih pred izbruhom nove svetovne vojne pa je izročil Langer javnosti poznane leginarsko dramo »Konjeniška patrolja« in »Številko 72«. Vsa ta dela je uprizorila drama, ki je povojna leta uvrščala v svoj repertoar čim več del nove češke dramatike, ki se je v novi državi tako bogato razcvela.

Z nizom navedenih del in pa z igro »Grand hotel Nevada« je Langerjeva dramatika nemara izčrpana, kajti njegove igre »Dim z Itake«, ki so jo pred dvema letoma obetali češki listi, ni bilo mo-

goče pri nas dobiti, ker morda niti izšla ni, niti ni bila igrana. Nagel pogled preko teh del in njihovih osrednjih svojstev razodeva pisateljsko naravo dramatika Františka Langerja na svojevrsten način. Različnost snovi in pa mirna, četudi kdaj pa kdaj ironična ali patetična stvarnost obdelave, ki je vedno dobro premišljena in odtehtano usmerjena v odrsko učinkovitost, ga kažeta kot književnika, ki v svojem delu ni intimen, ki se ne izpoveduje in ki je popolno nasprotje znanemu evropskemu pisatelju, ki je o svojem pisateljstvu dejal, da ni niti enega dela napisal zaradi tega, ker bi mu bila prišla pod roko dobra in učinkovita snov. Langer je pisec dobrih, obetajočih snovi, ki jih ne išče in ne izbira po zahtevi napetosti, ki jih ustvarja življenje s svojo problematiko v človeških dušah, ne izbira jih, da bi s tujimi usodami pokazal skrito vsebino svojega notranjega življenja.

Dobrodošla mu je vsaka snov, ki jo je mogoče na odru učinkovito in frapantno pokazati. Zakaj v odrski tehniki je mojster in temeljito pozna vse zakone, po katerih se siva življenjska snov na odru lahko pretvarja v zanimive igre. Nekoliko manj zanesljiv kot v tem čisto teatralnem elementu je Langer pri tehtanju in sodbi človeških reči, reči človeškega srca. To je bilo opaziti pri moralno zelo komplicirani »Periferiji«, pa tudi pri »Konjenski patrulji«, kjer je Langerjev teatralni in kombinacijski dar učinkovitosti na ljubo gnal legijonarsko junaško nepopustljivost predaleč. Ti dve značilnosti določata njegovo pisateljsko fiziognomijo, obraz bistrega, zanimivega pisatelja, pisatelja-kombinatorja in spretnega odrskega maga, ki mu manjka samo preproste stvari, da bi se nam s svojim delom izpovedal in nas tako pritegnil še s srcem in z vsem svojim človeškim bitjem.

Številka 72. je zanj tipično delo. To je drama kaznenke, ki nosi na svoji rami številko 72. Kdo je ta ženska in v čem je njena drama? Ženska je prebila v kaznilnici osemnajst let, in sicer po nedolžnem, brez krivde. Kdo in kako je izvršil umor, zaradi katerega je obsojena, se na odru pojasni. Toda presedeti v ječi po nedolžnem osemnajst let je sicer strahota, ni pa drama. Njena resnična drama tudi ni v tem, da je odsedela to kazen namenoma in hote, da bi rešila človeka, ki je ubil njenega propalega moža. Tragika njene

žrtve postane jasna šele v trenutku, ko se ji v ječi nenadoma in za hip odpro oči, da se je žrtvovala v zmoti, v zablodi, da se je ji pri tem dejanju veliko usodnejše in odločilnejše primerilo isto, kakor takrat, ko je sklepala zvezo z ubitim možem. Ta ženska pravi nekje o sebi, da je »slišala besede, ki niso bile izgovorjene, in da je čutila poljub, ki ji ni bil dan«. In za te neizgovorjene besede ter nesprejeti poljub je dala svoje življenje. Dala ga je za možkega, o katerem je mislila, da je ubil iz ljubezni do nje, nenadoma pa se prepriča, da se je motila.

Ta ženska živi, se žrtvuje za — utvaro, za sanje, za nekaj, za kar je živel in se žrtvoval otožni vitez iz Manche. Seveda je ustvara dvainsedemdesetke prava ženska sanja, hrepenenje po ljubezni. Toda v tem ni razlike, pač pa je razlika v tem, da se don Kihot ne zave nikoli, dvainsedemdesetka pa na koncu svoje žrtve, ko je vse življenje zapravljeno in izgubljeno, za hip spozna in se zave, da je bila žrtev nesmiselna in da je svoje življenje zavrгла. To je resnična drama; ta ženska je globoko bedna v svojem razočaranju in obupu, resnično tragična. Ta trenutek je jedro in osrednji vozél njene drame. Razreši in odreši ga šele čarovniška roka nekoga, ki zna brati v človeškem srcu in živeti tuja življenja kakor svoje.

V drami te svoje donkihotske ženske je Langer s pogumnim in drznim prijemom pokazal dve tehnični novosti. Postavil je središče in prelom vsega dramskega in dramatičnega dogajanja tik pred konec in vrhu tega je ustvaril dramo, ki kot drama ne obsega nekakega velikega izreza iz življenja, marveč prav za prav en sam trenutek, ta hip prebujenja v resničnost, razočaranja in nove vere. Dopršil je svoj artistski eksperiment zanimivo in prepričevalno, brez škode za učinkovitost. Umetniško in človeško pa je izpolnil nelahko nalogo: pokazal je moč ljubezni in nosilko te neizprosne sile — žensko v njeni prvobitni preprostosti. Njegova dvainsedemdesetka je vsa prežeta s to močjo in z neskončno žejjo po vzajemnosti. V tem svojem nagonu je slepa za vso resničnost, za vse socialne mejnike, da, celo za zakone človečnosti. Žeja po ljubezni je smisel vsega njenega življenja in ni je zapreke, ki bi jo mogla zadržati, ki bi ji mogla ubraniti doseči smoter. In vendar ni nič nečistega, umazanega v tem hrepenenju. Nekaj preprosto človeškega je v nji, nekaj, kar

razkriva vso bednost človeške kreature, — samo želja in potreba po topli človeški bližini. Ta potreba doživlja dramo v »Številki 72« in je njeno pretresljivo bistvo.

J. Vidmar.

Fr. Langer: Številka 72

Nekaj let za Čapkom se je pojavil na čeških odrih Langer. S svojo veseloigro »Kamela skozi uho šivanke« je osvojil vse odre srednje Evrope in njegovo ime je imelo odtlej v gledališkem svetu dober zvok. Kako tudi ne! Saj je vsako novo delo izpod njegovega peresa prineslo v teater senzacijo, nekaj posebnega in prav gotovo apartnega. — Le pogledjmo malo njegovo produkcijo. V »Periferiji« pokaže zanimivega ubijalca proti svoji volji, Francija, katerega peče in grize vest vse dotlej, dokler ne sprejme kazni za svojo krivdo... a prej mora umoriti še drugega. »Izpreobrnitev Pištora«, »Konjeniška patrola«, »Grand hotel Nevada« — vsa ta dela imajo pečat teatralnosti in so gotovo zanimiva za igralce in za publiko. Prav tako kakor Čapek ima svojevrstne in nenavadne motive, čeprav jih išče Čapek v utopiji (»RUR«, »Iz življenja žuželk«, »Bela bolezen«), dočim je Langru sodobnost bližja... Vendar je njegova sodobnost pokazana na prav izrednih slučajih in dogodkih...

*

Preden zastavi avtor pero in sproži dramo, se je zgodilo nekako to: otrok velikega mesta, hčerka iz dobre hiše, z dobro vzgojo, gosposodična Marta, se zagleda v starejšega človeka. Ta človek imponira s svojo zunanostjo, nastopom in postane za Marto, ki zna igrati na klavir, ki obvlada slovnico in jezike — postane prva njena ljubezen in s tem njena usoda... Marta je brez dvoma človek z veliko srčno kulturo, zato podleže tudi hitreje brutalni okolici... Nima moči, morda niti volje zapustiti moža, ki ji je kot prvi osvojil srce — njegova zakonska žena postane... Tu prične njena zmeta. Ta človek niti z daleka ne odgovarja v resnici onemu idealnemu liku moža, ki si ga je predstavljalo lepo, inteligentno in mlado

dekle... Podlež in propalica je in celo korak pred oltar je bil zanj samo trezen račun... Slepac, goljuf, kvartopirec in prevarant — vse to je njegov poklic, ki se ne straši niti pred tem, biti zvodnik svoje lastne žene... Vse to spozna Marta, ko je že gospa... A še tedaj, že po tolikih grenkih izkušnjah, ne izgubi nade, majčkane vere, češ: zdaj je hudo, a ko se prilike izpremene, ko bo spet za služek, takrat bo spet vse lepo in dobro... Marta je žena, ki ljubi, in ker ljubi, odpušča...

Tu se izkaže, da je vse zaman...

*

Tu prične igrokaz o številki 72, zaprti v kaznilnici radi uboja na dvajset let ječe... Marta, zavrženo in ugnetenno bitje, preživlja poleg svojega moža pekel. Pa se pojavi naenkrat človek, ki spozna njeno gorje in hladnokrvno, morda celo z veseljem kaznuje. Ubije moža, ki muči in tepta in zlorablja vrednega človeka, lastno ženo... Zavestno stori to in pa z namenom nositi vse posledice. Kazen, prognanstvo, ječo... A usoda hoče drugače in sodišče Marti ne veruje, ker govori glavna priča proti njej: ženska, ki je prva ljubila njenega moža, ki mu je prva odkrila tajne strasti, skrivnosti objema ženskih rok... Tako je Marta obsojena po nedolžnem, kajti pravi krivec je izginil, a priča je neizprosno maščevalna... žena proti ženi... »Poštena žena«, proti zločinski...

*

V ječi prestane Marta vse gorje, ki ga more doživeti človek, ki je obsojen po nedolžnem. Vsa sredstva poizkuša, da bi utekla iz teh muk in celo pred samomorom se ne ustavi. A človeška pravičnost hoče biti včasih neizprosna in njena podoba, zapečaten s paragrafi, je neomajna...

Zateče se skrušen človek k besedi... Napiše igro, ki verno podaja ves potek dejanja o zločinu. To naj dokaže njeno nedolžnost... Odigra se pred izbranim, povabljenim občinstvom premiera avtorice Štev. 72, tisočkrat razmišljana bridkost celice štev. 72... Tudi to pot zaman... Ampak zgodi se...

*

Zgodi se, da je v isti kaznilnici ujet tudi oni, ki jo je rešil polipa — zločinskega soproga, a jo pustil neprostovoljno in nevede v ječi... Zdaj po osemnajstih letih. Ko je igra končana, plane in razodene, da je bilo vse drugače... Igralci - jetniki povzamejo spet svoje vloge in pojavi se nova podoba, pravilnejša, a vendar ne še popolnoma jasna... Kajti življenje je včasih skopo in marsikomu je dano, da doživlja njegovo srce čudovite bajke in lepote, jeziki pa je okoren in ne ve povedati ničesar...

*

Za mene je v tem največji moment Langerjevega dela... Zdi se mi, da se je strela s tem edinim trenutkom povzpel spet zelo, zelo visoko... Vse ne velja nič... namišljeno življenje, resnično prav tako ne... priti mora oni, ki živi od tujih besed in tujih doživetij — priti mora genijalen igralec, da reši in raztolmači jecljajočim poslednjo resnico...

*

Ne vem zakaj, a kadar imam opravka z Langerjem, se ne morem otresti nečesa prav posebnega, česar bi tudi zagovarjati ne znal. Njegove drame mi prav jasno in zgovorno prikazujejo, da je avtor Slovan. Saj ni na njih dejansko prav ničesar takega, da bi pričalo in potrjalo to impresijo... A vendar je nekaj, kar govori glasno za to, da je Langer dobro in temeljito prebiral enega največjih slovanskih pisateljev - dušeslovcev, Dostojevskega... To naj ne velja kot primerjanje, samo to bi rad dejal, da si je Langer dodobra ogledal duše velikega Rusa, v njihovem snovanju in nehanju... In potem je stopil v sodobnost, v teater. Teater obvlada mojstrsko in zna poslušalca privezati s snovjo in pa s karakterizacijo oseb...

Morda je vse skup hladen račun — nič ne dé, račun zanima...

V tej igri ima Langer par posebno prijetnih mest za gledališkega človeka. Pozna ga in ceni ga. Zato mu bodi prav posebna hvala.

Ost.

Dvajset let Narodnega gledališča v Mariboru

Z uprizoritvijo tretje slovenske izvirne drame, Kreftovih »Celjskih grofov«, odpraznuje nocoj mariborsko Narodno gledališče dvajsetletnico svojega obstoja in dela, ki se je pričelo 27. septembra, leta 1919. V tem času so ga vodili trije upravniki, in sicer do 1. avgusta 1921. Hinko Nučič, ki je sedaj član drame v Zagrebu, do 15. marca 1922. sedanji član Narodnega gledališča v Ljubljani Valo Bratina, od tega datuma do današnjega dne pa sedanji njegov upravnik dr. Radovan Brenčič.

Kulturna naloga Narodnega gledališča v Mariboru je bila in je dvojna. Vršiti poslanstvo, kakršno ima kulturni zavod kot tak in pa še nalogo visoke kulturne ustanove na naši skrajni severni meji. Obeh dolžnosti so se vodstva tega gledališča ves čas zavedala in so ju izpolnjevala z resnim in literarno pomembnim repertoarjem ter izvajanjem in pa s posebno pozornostjo za slovensko ter jugoslovansko izvirno dramsko produkcijo. S to svojo smerjo je mariborsko gledališče dvigalo pri svojem občinstvu kulturno raven in hkratu z njo njegovo narodno zavest, s čimer je znatno pomagalo pri razvoju prvotne mariborske ljudske mase v zavedno, organično enoto.

Med temeljnimi pogoji za obstoj mariborskega gledališča navaja dr. Šnuderl v predlanskem gledališkem listu prav to preobrazbo prebivalstva v eno telo in izvaja: »Maribor je bil tedaj (po prevratu) od vseh vetrov nametan konglomerat naših ljudi iz vse Slovenije, zlasti iz Primorja, in so bile razlike v miselnosti, v navadah, v vsakdanjem življenju tako velike, da o kaki enotnosti ni bilo sledu... Za uspeh gledališča je bilo treba, da se ves ta konglomerat uredi, spravi v sklad, se sesede in dobi skupno miselnost in enako gledanje.« Gotovo je to pogoj za uspeh gledališča, a tudi hkratu učinek te kulturne ustanove. Če je danes nekdanji mariborski živelj do neke meje urejen v skladno enoto, ki je zavedno naša in z našo kulturo prežeta, je to gotovo veliko po zaslugi Narodnega gledališča v Mariboru, katerega sedanjemu vodstvu in članstvu ob tej obletnici iskreno čestitamo in se mu zahvaljujemo, tako v imenu umetnosti, ki ji služimo tudi mi, kakor v imenu naše narodne skupnosti.

Jubilej Branka Gavelle

Jutri, 4. tega meseca, se bo vršila v zagrebškem gledališču jubilejna predstava v počastitev petindvajsetletnice odrskega delovanja dr-ja Branka Gavelle. Ljubljanskemu občinstvu ni treba jubilanta predstavljati, predstavil se mu je sam kot režiser vrste uspešnih predstav na našem dramskem in opernem odru. Kot režiserja odlikujejo dr-ja Gavello značilna svojstva vseh velikih režiserjev: široka izobrazba, globok literarni čut, prefinjen scenični in igralsko psihološki smisel in močan, sugestivni vpliv na igralca. Skupnost teh darov ga je naredila za nedvomno prvega režiserja na slovanskem jugu in mu dala možnost, uveljaviti se tudi v inozemstvu. Doma je plodno deloval tako med Hrvati, kakor med Srbi, Bolgari in Slovenci.

Na našem odru je izvedel lepo število režij, ki so se odlikovale po blesteči svetskosti in zanesljivo zluščeni in zgrajeni dramatski liniji. S svojim prihodom in delom je mahoma dvignil nivo naše gledališke umetnosti, dvignil v proizvajajočih samozavest in njihovi stvarniški fantaziji odprl nove razglede. Njegov sijajni primer je za vselej onemogočil marsikaj zastarelega in nedognanega. Njegov vpliv je v našo odrsko tvornost zarezal tako globoko, da ga moramo šteti med graditelje našega gledališča. Kot takemu mu ob njegovi petindvajsetletnici z ljubeznijo, hvaležnostjo in priznanjem od vsega srca čestitamo.

J. Vidmar

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Josip Vidmar. Za upravo: Karel Mahkota. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.

Številka dvajšedemdeseta

IGRA V DVEH DELIH. S. LANGER. PREVEL F. A.

INSCENATOR: ING. FRANZ.

REŽISER: PROF. O. ŠEST.

Marta	} jetniki	M. Danilova
Melihar		Kralj
Ludvik (Adolf)		Jan
Kolben		J. Levar
Budesius		Sancin
Jula		P. Juvanova
Knez		Daneš
Sodnik		Jerman
Uradnik		Skrbinšek
Odvetnik		Tiran
Prvi stražnik		Brezigar

Drugi stražnik	Vertin
Ravnatelj jetnišnice	Lipah
Havlova	Gaberjelčičeva
Zdravnik	Plut
Duhovnik	Drenovec
Gospod	Novak
Porotnik	Bratina
Sodnik	Gregorin
Elektrotehnik	Sever
Paznik	Brezigar

Gledalci pazniki.
Dejanje se konča s koncem jetnišnici.

Blagajna se odpre ob pol 20.

Zač 20.

Konec ob 1/2 23.

Parter: Sedeži I. vrste . . . Din	25—	Lože v parterju . . . Din	90—	Balkon: Sedeži I. vrste . . . Din	18—
" II.-III. vrste . . . "	24—	" v . . . "	90—	" II. " . . . "	14—
" IV.-VI. " . . . "	22—	" balkonske . . . "	60—	Galerija: Sedeži I. vrste . . . "	12—
" VII.-IX. " . . . "	20—	Dotatni ložni sedeži . . . "	20—	" II. " . . . "	10—
" X.-XI. " . . . "	18—		20—	" III. " . . . "	8—
" XII.-XIII. " . . . "	16—		15—	Galerijsko stojišče . . . "	2—
				Dijaško " . . . "	4—

VSTOPNICE se dobivajo v predprodaji pri gledališču v opernem gledališču od 10. do pol 1. in od 3. do 5. ure. Predpisana taksa za poštne stroške je vračunana v cenah.

